

Zápis

z 9. jednání Komise pro spravedlivé důchody (dále jen „KSD“, popř. „komise“) konaného dne 10. ledna 2020

Předsedkyně přivítala ministryni, vytyčila téma jednání (varianty nastavení parametrů reformovaného důchodového systému) a přednostně udělila slovo p. Bauerovi na jeho žádost.

P. Bauer zdůraznil, že jeho vystoupení je namířeno vůči vládě jako celku, třebaže citoval řadu výroků ministryně financí, a naléhavě požádal, aby vláda stanovila jasný mandát KSD. Podotkl, že dosavadní činnost se týkala spíše okrajových, než podstatných problémů důchodového systému.

Ministryně zopakovala svá dřívější konstatování, že důchodová reforma bude, jen pokud se politická reprezentace dokáže domluvit, a na názvu prezentace dokumentovala, že o okrajové problémy nejde. Poznamenala, že určité názorové rozdíly ohledně vztahu posouzení důchodového systému OECD a diskuze o důchodové reformě indikované ministryní financí budou řešeny příští týden na koaliční radě.

Předsedkyně pak upřesnila, že dnešní jednání pokládá za první kolo diskusí (další jednání na stejné téma se uskuteční 28. února t. r.), a proto oproti zvyklostem dá v diskusi přednost vyjádření expertů, aby v druhé části mohli zástupci sněmovních a senátních klubů ve svých stanoviscích zohlednit i názory expertů.

Stručně okomentovala promítanou prezentaci, kterou měli členové KSD k dispozici i v papírové podobě, přičemž zdůraznila zejména:

3 cíle (udržitelnost, srozumitelnost a spravedlnost) a jejich provázanost;

3 varianty možných řešení (úsporná, technická a spravedlivá) s tím, že vstupní makroekonomické parametry, které jsou pro modelaci použity, jsou pro všechny shodné.

U variant pak zdůraznila, že

1. úsporná zaručí udržitelnost, ale za cenu sociálního ohrožení dalších skupin;
2. technická umožní realizovat důchodovou reformu za předpokladu, že do pěti let bude doprovázena reformou daňového systému;
3. spravedlivá je jediná, která může dostatečně naplnit všechny 3 cíle, ovšem za předpokladu shody na zásadní daňové reformě.

Před diskusí expertů byly zodpovězeny technické otázky:

P. Hampl: Všechny varianty počítají se stejným růstem HDP?

P. Machanec: Ano.

P. Martínek: Jak je realizován pokles úrovně 0. pilíře u technické varianty?

P. Machanec: Do roku 2030 je neměnná úroveň 30 % průměrné mzdy, pak se postupně bude malými kroky snižovat do roku 2070 na 25 %.

P. Martínek: Hodnota 0,0325 se počítá z celého vyměřovacího základu?

P. Machanec: Ano – koeficient vychází se současného zápočtu příjmů (26 %) mezi 400 % a 44 % průměrné mzdy, z něj pak 1,5 % výpočtového základu a vše vyděleno 12 (měsíční versus roční příjem).

Diskuse:

P. Jahoda stručně popsal své, dříve na 2 stránkách zaslané, připomínky: Zvýšení nákladů ohrozí udržitelnost systému po roce 2050; systém lze upravit jednodušeji.

Předsedkyně uvedla, že v technické variantě se vychází z nákladové neutrality.

P. Jahoda dodal, že bonifikace ze systémového hlediska patří do 0. pilíře – 1. pilíř by měl být očištěn, aby vyjadřoval pouze pojistně-zásluhový princip. Materiál by měl být dále oproštěn o co nejvíce parametrů, které de facto slouží spíše k politickým ad hoc rozhodnutím.

P. Krebs zkonstatoval, že zásluhovost klesá, takže je otázka, zda je směr vytyčen správně. Spravedlivá varianta je ovšem příliš drahá a posílení srozumitelnosti (obecně – pro všechny varianty) je sporné. Na druhé straně ocenil možnost průběžně stanovit nabytý důchodový nárok. Výchozí částky pro valorizaci (12,14, resp. 16 tisíc Kč – viz slide č. 11) jsou rozlišeny až příliš jemně.

Předsedkyně poznamenala, že rozptýl variant valorizace dává podklad pro politickou diskusi a má veřejnosti ukázat důsledky přijetí některé z nich.

P. Potůček pochybuje o možnosti a schopnosti moderovat v diskusi mnoho parametrů, je-li mezi nimi řada neznámých, např. přechodné období. Kromě toho je otázka, jak změna důchodového systému ovlivní jiné sociální systémy, např. státní sociální podporu. Přiklání se k tomu, aby mandát komise zásadně vyřešila vláda. Chce-li se stihnout něco v tomto volebním období, přimlouvá se za gradualistické změny, např. poměrně rychle lze realizovat zvýšení nejnižších důchodů.

P. Hutař připomněl vhodnost, ne-li nutnost, řešení též invalidních a pozůstalostních důchodů a opakovaně upozornil na možné negativní vlivy nezaměstnanosti v letech 1996 – 2018.

P. Čmolíková poznamenala, že sloučení do jednoho materiálu jej činí nepřehledným

P. Pernes opakovaně ocenil předsedkyni a MPSV. Upozornil však, že pokud 0. pilíř nepokryje spotřební koš seniorů, nemá jeho zavedení smysl, že 41 roků pojištění je pro absolventy VŠ nedosažitelné, upozornil na některé údaje o náhradovém poměru (za rok 2019 činil 38 %, v materiálu je uveden údaj 44 %); s valorizací 0. pilíře nemá problém, ale pro valorizaci 1. pilíře doporučuje zachovat současný stav s aplikací vyššího z indexů spotřebitelských cen a nákladů domácností důchodců.

K přechodnému období uvedl, že přiznané důchody je třeba zachovat – přepočtení je nepřípustný. Nultý pilíř musí zaplatit OSVČ, neboť jich se to týká, bonusy za děti musí zaplatit bezdětní a zvýšení důchodů za péči musí zaplatit stát.

P. Bílková vyjádřila politování, že materiál nemohl být diskutován s MF. Upozornila, že pouhou změnou daňového mixu se problém financování nevyřeší – byla by nutná až zdvojnásobená daňová zátěž, tedy konkrétně ze současných zdejších 36 % na úroveň skandinávských zemí, tj. 44 %, což je ovšem vysoce politická otázka. Neshledala ani naplnění 3 cílů návrhu: finanční udržitelnost je ovlivněna zvýšením výdajů, což není úplně správné, a spravedlnost je pouhým dorovnáním. K principům FVZ uvedla, že za vhodnější než odvození od průměrné mzdy v národním hospodářství považuje z hlediska státního rozpočtu i spravedlnosti odvození od individuální průměrné mzdy. Vyjádřila se kriticky i k obsahu pojmu „vychované dítě“, který je poněkud vágní, a zapochybovala o proveditelnosti všech variant, zejména co se týče „převodu“ vyplácených důchodů na novou strukturu. A za klíčovou před představením obsahu reformy veřejnosti považuje debatu s MF.

Předsedkyně upozornila, že všechny varianty proveditelné jsou a dvě z nich (tj. úsporná a technická) parametr S2 nezhoršují.

P. Vostatek zdůraznil, že reálný potenciál široké dohody má pouze varianta technická, která zdůrazňuje srozumitelnost, a nároky na udržitelnost nemění. Opět připomněl rakouský systém, jemuž se projednávaný návrh blíží. Přimlouval se za každoroční závazné vyčíslení nároku, ovšem za podmínky, že v něm budou zahrnuty bonusy. Na příští jednání KSD už by měl být předložen návrh zákona.

Ministryně v souhrnném stanovisku konstatovala, že zásadní politické rozhodnutí samozřejmě nutné je, a uvedla, že v úterý 14. ledna t. r. budou na koaliční radě projednány mj. bonusy za výchovu dětí a náročné profese. Neměli bychom říkat, že děti rodičů se základním vzděláním jsou méně hodnotné, protože předpokládá, že naprostá většina rodičů o své děti pečují řádně.

P. Matějček připomněl, že materiál obsahuje pouze způsob výpočtu – nikoli podmínky nároku, zejména potřebnou dobu pojištění; k tomu doporučil, aby pro nultý pilíř byla snížena.

P. Machanec vysvětlil, že 35 let je podmínkou nároku, která se v modelech neměnila (41 let je technický parametr, při jehož hodnotě je navrhovaný výpočet ve srovnání se současným neutrální). Uvedl, že ve Velké Británii existuje koncept tzv. poměrného nároku, kdy např. při podmínce 35 let a získání 10 let činí výše 10/35 „plného“ nároku a že s pojistnou dobou lze i v 0. pilíři pracovat.

P. Vostatek poznamenal, že 0. a 1. pilíř by měly mít odlišné podmínky, avšak u 0. pilíře by dosavadní podmínku nároku nesnižoval; souhlasil by i s dílčími nároky, ale upozornil, že pokud se má aspoň něco stihnout v tomto volebním období, není tato problematika prioritou. Zmírnění podmínek pro „pojistný“ pilíř doporučil nechat na další fázi reformy.

P. Pekarová Adamová označila za chybu, že se řeší dříve výdajová než příjmová stránka. Doporučila, aby se již nerozpracovávala spravedlivá varianta – zejména má

jít o udržitelnost. Dnes už by pro spravedlivou variantu nehlasovala. Výsledky hlasování by se neměly charakterizovat jako shoda, tím spíše, není-li ani mezi resorty.

Předsedkyně upozornila, že na aktuálním jednání se nebude o ničem hlasovat.

P. Hrnčič podotkl, že postoj SPD bude teprve projednán, ale že bude třeba řešit pokrytí nákladů.

Předsedkyně konstatovala, že KSD neřeší daňovou reformu.

P. Dolejš navrhl stanovit gradualistický cíl, vytvářet rezervu do budoucna (v řádu set mld. Kč pro dlouhodobou udržitelnost), přičemž se ukáže, zda je shoda pokryt výdaje 14 % HDP a více. U nultého pilíře se přiklání k hodnotě 10 500 Kč, aniž by se to přesně vázalo na nějaký ukazatel. Doporučuje zvážit dílčí opatření z návrhu – příjmy osob v nejnižším decilu, kde okamžitý výdaj i s bonusem je 26 mld. Kč, bez bonusu odhadem 10 – 15 mld., což výdaj v řešitelném objemu. Řešit by se měly OSVČ a ženy jako nejvíce ohrožení chudobou.

Předsedkyně dodala, že 75 % vyměřovacího základu by mělo odpovídat zvýšení minimálních odvodů na úroveň pojistného z minimální mzdy.

P. Martínek souhlasí s nultým pilířem. Je potřeba doplnit modelace životních situací osob s různou výší příjmu (minimální mzda, OSVČ platící minimum, pojištěná doba jen 35 let). Dotázal se na očekávanou náhradu výdajů na sociální dávky. Vyslovil se pro zachování motivace pro přesluhování a pro dostatečnou motivaci za souběh s důchodem. Podporuje FVZ za péči. Vše je podmíněno dostatečnými příjmy státního rozpočtu, vyslovil se pro podporu služeb pro matky s dětmi. Nesouhlasí se zvýšením minimálních odvodů OSVČ.

P. Machanec uvedl, že úspora na dávkách na bydlení by byla v řádu stamiliónů Kč.

P. Dražilová řekla, že primární je nyní udržitelnost, která by se měla diskutovat na koaliční radě. Principem by mělo být, že se vyplatí pracovat, přičemž míra solidarity nesmí demotivovat středněpříjmové skupiny.

P. Sklenák zdůraznil, že je potřebné konkretizovat pojem „udržitelnost“; je zřejmé, že vyrovnaný důchodový účet, kdy pojistné pokrývá plně dávky, není v budoucnu možný. Vyjádřil se, že vnímá velkou shodu na změně architektury důchodového systému, a proto se vyslovil pro zpracování návrhu legislativní změny a předložení PSP, kde proběhne patřičná politická diskuse.

P. Bauer uvedl, že v zahraničí je obvyklý postup, že nejprve je návrh reformy připraven experty a teprve pak předložen politikům k projednání a vytvoření shody. Nepředpokládá důchodovou reformu v tomto volebním období. Koncept minimálního důchodu ODS je jiný. Jestli se má pro něco vyslovit, pak podporuje individuální účet s průběžným vyčíslením důchodového nároku jako v Rakousku. Uvedl dále, že se zúčastnil jednání výboru pro sociální politiku PSP, kde byla projednávána situace penzijního spoření, a apeloval na opatření, jak zapojit více do důchodového

zabezpečení soukromé úspory. V ČR je nezdravý podíl 95 % na příjmech důchodců ze státního systému. Potřeba dalších příjmů do systému je evidentní.

P. Machanec podotkl, že evidence podkladů o získaných příjmech je v ČSSZ ve velmi dobrém stavu, i když nejsou údaje o náhradních dobách. Pro průběžné vyčíslení získaného nároku by ale bylo potřeba koncept vyloučených dob s celoživotním průměrem nahradit konceptem minulého nebo fiktivního výdělku.

P. Kahoun dodal, že přístup k e-portálu je možný již nyní, ale je otázka, budou-li data relevantní.

P. Shejbalová se přimluvila za bonus 500 Kč za výchovu dětí, ale připomněla, že je potřeba jednat o zdrojích.

P. Vystrčil očekával, že komise se bude zabývat zejména hlavním problémem, a tím je neudržitelnost státního systému a klade otázku, zda komise při dosavadním zaměření témat plní své poslání. Měla by diskutovat, jak zajistit, aby na důchody byly zdroje. Nelze se bavit o struktuře výdajů, dokud není odsouhlasena struktura zdrojů. Pokud by mezi zdroji byly soukromé peníze, nelze u diskuse o výdajích opomenout soukromé subjekty. Navrhl hlasovat o usnesení, které formuloval takto:

„Komise nepovažuje za racionální se podrobně zabývat strukturálními změnami výdajové stránky důchodového systému bez toho, aniž by se komise zároveň zabývala jeho udržitelností.“

Ministryně zopakovala, že udržitelnost je cílem nejdůležitějším, nikoli však osamoceným (též srozumitelnost a spravedlnost); je proto třeba diskutovat o vztazích mezi nimi.

P. Hampl v zastoupení senátorky Jelínkové za KDU-ČSL připomenul ještě ve vztahu k minulému jednání nezbytnost zařazení hutníků a pracovníků vysokých pecí mezi náročné profese. K samotnému projednávanému návrhu uvedl, že návrh celkově zpřehledňuje a zjednodušuje výpočet důchodu, takže každý si bude moci dopředu snadno spočítat, jaký důchod bude mít. Pomocí jednotlivých a dobře srozumitelných parametrů pak je možné tento systém vyladovat do budoucna s ohledem na jeho potřeby i udržitelnost. Důležité je, že návrh zavádí fiktivní vyměřovací základ ve výši průměrné mzdy za dobu péče o děti a také za péči o závislé osoby. To ocení rodiny a zejména ženy. Dále je důležitý bonus, kterým se zvýší důchod o 500 Kč za vychované dítě. Návrh tím rovněž přispěje ke spravedlivějším důchodům žen. To je také nesmírně důležité pro rodiny ale i pro nás všechny, protože kolik dětí budeme mít a jak si je vychováme, na dlouhou dobu ovlivní budoucí příjmy systému i to, jak se nám celkově bude dařit. Zásluha za vychované děti má přímý vliv na budoucí příjmy systému a jeho udržitelnost. Návrh povede ke zvýšení nejnižších důchodů, což je důležité. Týká se to nejvíce žen a starodůchodců. Důležitá je i pozitivní motivace návrhu k dobrovolnému pozdějšímu odchodu do důchodu formou bonifikace. Celkově tak základní návrh podporuje, důležitá bude diskuse o jednotlivých dílčích parametrech a zdrojích systému. Je evidentní, že jediným zdrojem nemůže být pouze pojistné – stejně jako

v ostatních vyspělých evropských zemích. Do budoucna je zároveň nezbytná celková změna daňového mixu, protože daňové zatížení práce je u nás v poměru k ostatním daním vysoké. Propočty jednotlivých parametrů do roku 2050 a tím spíše do roku 2070 je potřeba podrobit dalším analýzám, protože do té doby vyrostou jedna až dvě nové generace a na jejich početnosti a připravenosti budou záležet nejen zdroje důchodového systému, ale i celé národní hospodářství. Rovněž se jednotlivé varianty různě projeví v navýšení růstu HDP v důsledku růstu důchodů a souvisejících multiplikačních efektů. Řada předpokladů se rovněž v tak daleké budoucnosti bude nejspíše měnit - zdravotní stav obyvatel a doba dožití ve zdraví, trh práce a produktivita v důsledku robotizace, reakce rodin na konkrétní rodinnou politiku. Jedno je přitom jisté – pokud budeme mít dost dětí a dobře je v našich rodinách vychováme, tak se o naši budoucnost bát nemusíme.

P. Koliba upozornil na časový deficit k prostudování materiálu. Uvedl, že by nemělo vymizet důstojné stáří, neopomenout zásluhovost podle příjmů a srozumitelnost. V materiálu absolutně chybí zajištění příjmové složky. Vyslovil se pro větší zvýšení důchodu při souběhu s výdělkem.

P. Jahoda uvedl, že politici musí deklarovat, co jsme ochotni pro posílení příjmů udělat a zveřejnit informace, jaké budou důchody, pokud nebude podpora posílení příjmů. Komise jen hledá systém, který umožní upravit výdaje podle změny parametrů a politické vůle. Apeloval na paní ministryni, aby zvážila vrácení i varianty s prodlužováním důchodového věku.

Ministryně uzavřela, že prodlužování věku odmítají všechny strany, které podporují vládu. Politická debata nyní musí ujasnit preferenci cílů – udržitelnost – spravedlivost – srozumitelnost. Zdůraznila, že nebude-li systém srozumitelný, nebude důvěryhodný, a proto ani udržitelný – je proto třeba pečlivě zvažovat, co má být cenou za udržitelnost.

Předsedkyně v závěru konstatovala potěšení nad shodou, že problém je politický a zopakovala termín příštího jednání, tj. 28. února t. r. v 9 hodin.

P. Vystrčil pak formálně stáhl svůj návrh usnesení.

Zapsal: Voříšek